

TÜRKÇE ÖZET :

KOCAGÖL KUBAN KAZAKLARIYLA LEO TOLSTOY'UN TEREK KAZAKLARI

BEĞLÂN B. TOĞROL

Değişme, canlı cansız bütün varlıkların kaçınılmaz kaderidir. Bu gerçeğe rağmen, dünyada değişmeye mukavemet ederek, çok uzun süre yaşayışlarını ya çok az veya hiç değiştirmeden sürdüren toplumlar da bulunmaktadır. Bu çalışmada böyle bir grup incelenmektedir. Burada ele alacağımız grup, bir köyde mutlu bir hayat sürmekte olan, varlıklı ve medenî bir toplumdur. Ancak, bu toplum, isteyerek, kültür ve hayat tarzını değiştirmeye karşı büyük bir direnç göstermekteydi. Rusya'da Eski İnananlar (Raskolniki) mezhebi diye anılan mezhebe mensup bir Hristiyan cemaati olmalarına rağmen, Müslüman Anadolu'nun Batısındaki bir köyde 250 senedir kendi istekleriyle yaşamakta, böylece, bu 250 yıllık süreyi kendi memleketlerinde geçirmiş olsalardı, ortaya çıkması önlenemeyecek olan değişmelerden kendilerini korumuş bulunmaktaydılar. Bunlar, Manyasın Kuban Kazakları diye anılan bir Rus göçmen grubuydu. Bu grubu 1954 yılının yazında bir süre incelemek imkânını bulmuştum.

İki yıl önce Tolstoy'un «Kazaklar : 1852 ye ait bir hikâye» isimli romanını okurken, Tolstoy'un Kafkasya'da karşılaşarak, romanına konu ettiği toplum ile, benim Manyasta bir süre incelediğim toplum arasındaki kültür ve hayat tarzı yönünden benzerlikler beni çok şaşırttı. Bu roman, iki benzer grubun hayat tarzlarını değiştirmeye en az yüz sene mukavemet edişinin bir delili gibiydi. Türkiye'deki Manyas Kazakları muhtemelen, Dinyeper Kazaklarının soyundan gel-

mektedir. Bunlar, 1710/1712 yılları arasında Deli Petro'nun Rusyasından afaroz edildikleri için 3. Ahmet'in Osmanlı İmparatorluğuna göç etmişlerdir. Osmanlı İmparatorluğunda azınlıkların din, inanç ve hayat tarzlarına karşı tanınan sonsuz hoşgörü sayesinde hem kendi Eski İnananlar Mezhebine sadık kalabilmişler, hem de bildikleri gibi hayatlarını sürdürebilmişlerdir. 1945 yılında Kocagölde 200 kadar Kazak hanesi ve köyün Kuzey Batısında da 40 kadar Bulgar Türk göçmeni hanesi bulunmaktaydı. Kazakların toplam nüfusu 1250 civarındaydı. Kazakların evleri köyün kıyısına paralel olan ana cadde ile, buna dik olarak inen iki sokak üzerine sıralanmıştı. Birer katlı kerpiçten yapılmış evlerin planları birbirinin hemen hemen aynıydı.

Terek Kazaklarının yerleşim düzenlerini Tolstoy şu şekilde anlatmaktadır :

Terek boyunca 60 kilometre kadar bir uzunlukta serpilmemiş bulunan Grebensk Kazaklarının köyleri gerek arazi ve gerekse toplum bakımından üniform bir görüntüye sahip bulunuyordu. Bu verimli dar bölgede hafızanın erişebildiği kadar uzak devirlerden beri Eski İnananlar mezhebine mensup bulunan savaşçı ve müreffeh bir Rus kabilesi olan Grebensk Kazakları yaşamaktaydı. Yıllar önce, Eski İnananlar mezhebine mensup bulunan ataları Rusyadan kaçarak, Çeçen diyarının ilk sıradağları olan Terek ötesindeki Greben dağlarında yaşayan Çeçenler arasına yerleşmişlerdir. Çeçenlerin arasında yaşayan Kazaklar onlarla evlenerek, dağdaki aşiretlerin bir çok adet ve davranışlarını almışlardır. Ancak, kendi Rusçaları ile Eski İnananlar mezhebini en saf şekliyle de muhafaza edebilmişlerdir. Köye girildikte, giriş kapısının yanındaki beyaz bir levha üzerinde siyah harflerle yazılmış şu bilgi göze çarpmaktadır : Hane sayısı : 266, erkek nüfusu : 897, kadın nüfusu : 1012.

Her iki Kazak grubunun yerleşim düzenleri hemen hemen birbirinin aynıdır. Dinleri, muhtemelen dilleri, işleri, kadınlara karşı tutumları da eşittir. Ancak, evlenme olayında aralarında bir fark göze çarpmaktadır : Grebensk Kazakları Kafkasyadaki Çeçen Türkleriyle evlenebilmişlerdir, buna karşılık, Manyas Kazakları çevrelerindeki Türklerle evlenmekten çekinmişlerdir. Nüfuslarının az olmasından ötürü, Türklerle evlenme sonucunda, zamanla onların arasında erimekten korkmuş olabilirler. Fakat, benim aralarında olduğum 1954 yılında, cemaat çok önemli bir problemle karşı karşıya bulun-

yordu. Eski İnananlar mezhebine göre kuzenlerin evlenmeleri günah-
tı. Evlenecek çiftler arasında ancak yedinci göbekten olan çok uzak
akrabalara papazları izin verebiliyor, daha yakın akrabalara izin ve-
remiyordu. Köyün Papazının elinde aileler arası bağları etrafı bir
şekilde belirten bir kayıt mevcuttu. 250 yıldır kendi içinde evlenmek-
te bulunan bu cemaat arasında ise artık gençler karşılıklı akrabalık
bağları bulunmayan bir eş bulmakta büyük güçlük çekmekteydiler.
1954 yılında papazın beşinci göbeğe kadar evliliğe izin vermesine rağ-
men, bu dahi bütün gençlerin problemlerini çözmeye yeterli olma-
mıştı.

Dinî Kısıtlamaların Neticesi : Kafkasyaya Yeniden Dönüş

Cemiyetteki gençlerin uygun eş bulabilmelerine mâni olan dinî
kısıtlamalar ve günah korkusu Manyas Kazakları arasında her sene
gittikçe artmaya başladı. Nihayet, 1958 yılında cemaatin bu sıkın-
tılarından haberdar olan Sovyet Rusya onları yeniden Kafkasyaya dön-
meleri için davet etti. O yıllarda, bu tür teklifler Sovyet Hükümeti-
nin genel siyaseti olmalıydı ki Brezilyadan Çine kadar bu tür kapa-
lı cemaat halinde yaşayan bütün soydaşlarına aynı teklifi yaptılar.
Grubun bir karara varması, Türk Hükümetinden gerekli izni almak
ve benzeri hazırlıklar dört yıl sürdü, ve nihayet, 1962 yılında Sov-
yetlerin gönderdikleri bir şilep İstanbul limanından bu çok dindar
cemaatten 1000 kişiyi alarak tekrar Kafkasyaya geri götürdü. Sov-
yetler Kafkasyada Kocagöl köylülerini beş gruba ayırarak Stav-
ropolski yöresindeki Levakinski'nin beş ayrı köyüne dağıttılar. Bun-
lar şimdi, genellikle, ziraat ve meyvacılıkla geçinmektedirler.

Böylece, bu cemaatin hayret verici hikâyesi 272 yıl sonra sona
ermiş bulunmaktadır.